

Hoe schoon is het grond- en oppervlaktewater in de Kempen?

Op 12 April 2023 organiseerde de ledencommissie Limburg en de Kempen een thema-avond over dit onderwerp in de Herberg van het Prehistorisch dorp in Eindhoven. Er waren 36 leden en 5 leden van de ledencommissie aanwezig.

Hans Koekkoek, projectmanager van het waterschap de Dommel (1 van de 21 waterschappen in Nederland) gaf een overzicht van de taken van het waterschap; zorgen voor schoon water, zuiveren van afvalwater en zorgen voor voldoende en niet te veel water. Het waterschap heeft een beheerplan voor 6 jaar (2022-2027) met daarin de visie van de lange termijn (2050) en hoe de *watertransitie* te realiseren. <https://www.dommel.nl/wbp> Daarin zijn zogenaamde handelingsperspectieven opgenomen waarin een andere koers is gekozen en deze koers steeds minder vrijblijvend wordt. Waar vroeger vooral gekeken werd naar de waterbehoefte van de landbouw kantelt dit. Teelt volgt peil wordt nu uitgangspunt. Ook is nu het streven om regen zoveel mogelijk vast te houden op de plaats waar dit valt i.p.v. zo snel mogelijk afvoeren. Dat betekent dat het landschap zal veranderen: de beekdalen zullen moerassiger worden, bouwen zal niet meer in potentiële overstromingsgebieden mogen en agrarische bedrijven houden zelf rekening in hun bedrijfsvoering met de veranderende omstandigheden en risico's.

In de presentatie werd vervolgens ingegaan op de situatie van de Dommel. Het waterschap is een project gestart in het stroomgebied tussen de Belgische grens en Eindhoven. Dit project bestaat uit meerdere deelgebieden. De waterkwaliteit in dit deel van het stroomgebied van de Dommel is slecht. Onder andere zware metalen vormen ecologische risico's. Dat komt door de afstroom door de bodem van vooral 'gewasbeschermingsmiddelen', overstort van riolen en lozingen vanuit industrie. We spoelen ook steeds meer stoffen het riool in die de zuiveringsinstallaties er nauwelijks uit kunnen halen; met name chemicaliën en medicijnresten. Er is bovendien vanuit het verleden in de waterbodems en in de grond al een forse vervuiling van met name zink en cadmium door vroegere industrie. Saneren is een enorme klus en begint zo dicht mogelijk bij de bron, d.w.z. waar de Dommel Nederland binnenkomt. Vandaar werk je het liefst naar benedenstrooms om herverontreiniging te voorkomen. In tegenstelling tot de Dommel is bijvoorbeeld de vlakbij gelegen Tongelreep juist één van de betere beken in Nederland die vrij goed scoort volgens de normen van de Kaderrichtlijn Water (KRW). In 2027 moet al het oppervlaktewater volgens deze KRW schoon zijn. De kwaliteit wordt periodiek gemonitord, door te onderzoeken in hoeverre het oppervlaktewater voldoet aan de doelstellingen voor ecologie, biologie, fysische chemie en andere criteria. Op dit moment bungelt Nederland Europees gezien onderaan met het meest vervuilde water. Slechte kwaliteit van en tekort aan water heeft ook invloed op de bedreigde soorten in N2000 gebieden, met name op de grondwater afhankelijke natuurtypen. Denk aan verdroging van broekbossen en hooilanden en vochtige heideterreinen. In Brabant worden natuurgebieden die grondwaterafhankelijk zijn *natte natuur parels* (NNP) genoemd. Om deze natte natuur in stand te houden worden maatregelen getroffen om de hydrologische randvoorwaarden te verbeteren. Zo worden stuwen hoger gezet en wordt dankbaar gezien dat de bevers met hun dammen meehelpten tenminste waar een beek mag meanderen. Bij projecten wordt meestal ingezet op een natuurlijke ontwikkeling met hermeandering van beken. Daarnaast brengt het waterschap ook vaak de slootbodems omhoog of dempt deze helemaal en haalt drainages weg. Door deze maatregelen wordt water langer vastgehouden en kan schoon regenwater in de grond zakken.

Na de pauze vertelde **Peter Voorn, hydroloog/ecoloog van Natuurmonumenten (NM)**, dat NM naast hele stukken N2000 gebieden langs de Dommel tot Eindhoven ook enkele kleine beken en diverse vennen en visvijvers beheert. Daarnaast heeft NM in de buurt nog de Plateaux en Kempenbroek. Ook Brabants Landschap en Staatsbosbeheer en enkele particulieren hebben N2000 gebieden in de Kempen. NM en andere natuur beherende organisaties kunnen zelf niet veel doen

aan schoner water. De eerstverantwoordelijke partij daarvoor is het waterschap en andere overheden. Het water dat nu valt stroomt van hogere plaatsen naar het beekdal toe. Naarmate het beekdal dieper uitgesleten is en er meer drainage ligt trekt dit het gebied meer droog. De grondwaterstand komt daardoor steeds dieper te liggen. Dit wordt verergerd door de vele beregeningsputten van de landbouw, in Noord-Brabant zijn dat er 30.000. Door deze factoren valt de kweldruk (de toestroom van water door de bodem) steeds meer weg. Het vervuilde oppervlakkige grondwater dringt steeds dieper door en het schone diepe grondwater wordt onvoldoende aangevuld met schoon water.

In de Dommel komen zo'n 25 bijzondere vissoorten en >500 soorten macrofauna en 80 bijzondere aandacht soorten zoals libelles die van schoon water afhankelijk zijn. Die zijn nu kwetsbaar ook al door het droogvallen van beken en vennen. Zo is in een van de beekjes is enkele jaren geleden de kwabaal opnieuw geïntroduceerd omdat het erop leek dat er voldoende schoon koud water zou zijn. De soort doet het niet goed waarschijnlijk door de warme droge zomers van afgelopen tijd. Noord-Brabant heeft veel zeer schoon diep grondwater. Dit is duizenden jaren geleden als regen gevallen en langzaam tot 120 tot 140 meter diep doorgedrongen en stroomt langzaam af naar het noorden. Dit hebben we nodig als drinkwater. De vervuiling veroorzaakt door o.a. bemesting in de landbouw zorgt er echter voor dat het oppervlaktewater te voedselrijk is. Hierdoor komen er veel soorten begroeiing voor, die bovendien stikstof minnend zijn, zoals riet, braam en brandnetel.

Zoals Hans Koekkoek al vertelde heeft Nederland een forse opgave om de waterkwaliteit te verbeteren. In 2027 moet het schoon zijn, anders dreigen er forse boetes, vergelijkbaar met de stikstof problematiek. Nederlandse wateren scoren nu matig tot slecht. De KRW kent een lijst met onderwerpen en criteria waarop getoetst wordt. Daarbij geldt per categorie 'one out = all out'. Peter vindt dat er in de lijst van de KRW vreemde scores zitten. Een andere bron zijn de 200 overstorten van riolen die bij te grote aanvoer ongezuiverd op oppervlaktewater lozen. Door regenwater zoveel mogelijk af te koppelen worden de rwzi's minder belast. Als voorbeeld noemt Peter de belasting aan fosfor (P). Voor een groot deel komt dit uit België. Vooral broekbossen en moerassen zijn afhankelijk van schoon water. Kweldruk is essentieel voor verschillende natuurtypen. Het regenwater valt op hogere gebieden, zijgt in de bodem en komt op lagere niveaus weer als bronnetje te voorschijn. Op de 'toppen' vind je dan droge heide, wat lager de graslanden en tot de moerassige stukken naast de beek. Herstel van deze kwelstromen is essentieel en complex. Hoe kun je bijvoorbeeld een verzurend verdrogend blauwgrasland herstellen als je dat niet mag laten overstromen omdat de beek niet schoon is. Een van de maatregelen is om diepe aangelegde sloten en drainage te verwijderen zodat het schone diepere kwel niet afgevangen wordt. Dit kan door aankoop voor natuurnetwerk Brabant NNB, meer actie richting Vlaanderen, minder mest en bestrijdingsmiddelen, overgangszones rond natuur met extensieve landbouw, riooloverstorten en andere lozingen aanpakken, klimaat robuuste beken, ondiepere greppels, minder drainage en kleine gemalen, zuinig op en herstel van kwel en water vasthouden waar het valt.

Peters eindconclusie is: we moeten anders met ons grond- en oppervlaktewater omgaan.

Aan het einde presenteert Peter een inspiratieplaatje hoe het zandlandschap er in de toekomst uit zou kunnen zien. Om de sterke verdroging en overlast door stikstof tegen te gaan, moet de juiste zonering in het landschap worden aangebracht en moeten maatregelen worden uitgevoerd om de kweldruk te herstellen. Hiervoor lopen diverse projecten, o.a. samen met het waterschap. Er wordt prioriteit gegeven aan ambities die ook daadwerkelijk uitvoerbaar zijn.